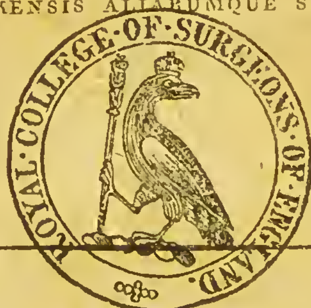
DE
LEPRA TAURICA.

SPECIMEN
MEDICO - PRACTICUM

AUCTORE

HENRICO DE MARTIUS

MEDICINAE ET CHIRURGIAE DOCTORE, SOCIETATIS IMPERIALIS NATURAE SCRUTATORUM MOSQUENSIS MEMBRO ORDINARIO, NEC NON SOCIETATIS PHYTOGRAPHICAE GORENKENSIS ALIARUMQUE SODALI.

LIPSIAE

IN COMMERCIO INDUSTRIAE

1816.

ILLUSTRISSIMO COMITI

ATQUE

EXCELLENTISSIMO DOMINO

ALEXIO CYRILLIDI
A RASUMOWSKY

AUGUSTISSIMI IMPERATORIS ET AUTOCRATORIS
OMNIUM RUSSIARUM
CAMERARIO ET CONSILIARIO INTIMO ACTUALI
ERUDITIONIS PUBLICAE
MINISTRO
IMPERII RUSSICI ORDINIS SANCTI ALEXANDRI
NEWENSIS PLURIUMQUE ORDINUM
EQUITI
SOCIETATIS IMPERIALIS NATURAE SCRUTATORUM
MOSQUENSIS
ET
PHYTOGRAPHICAE GORENKENSIS
PRAESIDI
SOCIETATIS REGIAE SCIENTIARUM GOTTINGENSIS
MEMBRO HONORARIO, MUSARUM OMNIUMQUE ARTIUM
AC SCIENTIARVM INPRIMIS REI BOTANICAE
SUMMO ET LIBERALISSIMO PROMOTORI
ETC.

HOC OPUSCULUM

SUMMAE VENERATIONIS TESTIMONIUM

SACRUM ESSE VULT

AUCTOR.

DE LEPRA TAURICA.

Nomina: Lepra taurica, Lepra chersonesa, Morbus crimensis., Morbus niger.

Rossis: Кримская болѣзнь, черная немощь.

Germanis: *Krimmsche Krankheit*, *Krimmscher Aussatz*, *schwarze Sucht.*

Nomine leprae tauricae significatur malum exanthematicum chronicum et admodum perniciosum, in regionibus circa Chersonem, Uralskoi, aliasque lineae Caucasiae urbes sitis, in Astrachan provincia et in ripis fluminis Jaik dominans atque endemium, cuius natura inter lepram norvegicam et morbum cayennensem media observatur.

Accepit autem illud malum ea gratia morbi crimensis seu leprae chersonesae sive tauricae nomen, quod belli aliqua expedi-

tione e Chersoneso taurica primum in alias regiones translatum fertur. Nigrum vero morbum Cosaci ad Jaik flumen habitantes hoc malum denominant, propterea quod in prioribus eius symptomatibus est color faciei caeruleo-nigrescens. Quo maligno morbo iidem illi Cosaci per copias astrachanas in expeditionem contra Persas adductas sese infectos contendunt.

Scriptores: Praecipui librorum de hoc morbo auctores sunt GMELIN [1]), FALK [2]), GUELDENSTAEDT [3]) et PALLAS [4]).

---

1) *Reise durch Rüssland zur Untersuchung der drei Naturreiche.* St. Petersburg, 1770—1784. IV. Voll. (cum tabul.) — II. p. 169-172.

2) *Beiträge zur topographischen Kenntniss des russischen Reichs.* St. Petersburg, 1785—1786. III. Voll. (cum tabul.) — I. p. 176.

3) *Reise durch Russland und im Kaukasischen Gebirge.* St. Petersburg. 1787—1791. II. Voll. (cum tabul.) — I. p. 213-215.

4) *Reise durch verschiedene Provinzen des russischen Reichs.* St. Petersburg. (Editio nova.) 1801. III. Voll. (cum tabul.) — I. p. 302-304. et p. 415-416.

Diagnosis: Lepra taurica modo contagiosus modo non contagiosus morbus est. Contagiosum vero tunc sese exhibet, ubi constitutio corporis aegroti iam antea ad recipiendum hunc morbum erat disposita. Saepenumero autem nullo propagatur hic morbus contagio, quod multa declarant exempla coniugum satis superque infectioni obnoxiorum, nec tamen infectorum. Haud raro denique hereditarium hoc malum invenitur.

Affliguntur gravi hoc exanthemate omnis aetatis homines, praecipue vero humiliores populi classes et infima plebs, in eaque iterum homines robusti corporis, mediae aetatis [5]), temperamenti sanguineo-phlegmatici et sanguineo-melancholici [6]). Feminae quam viri immuniores videntur. In superioribus populi classibus nunquam hoc malum invenitur; mihi saltem nullum tale occurrit exemplum.

---

5) *Pallas*, l. c. p. 302.
6) *Gmelin*, l. c. p. 171.

Quatuor anni, imo vero sex et plures decurrunt, donec morbus ad supremum symptomatum et periculi gradum pervenerit. In septimo demum anno morbus funesto exitu finiri solet, scilicet ea aegrotantis conditione, ubi remedia aut nulla, aut ab imperitis et sic dicta remedia domestica, aut saluti plane contraria porrigebantur. Quae quidem in universum tantummodo valet sententia de morbi nostri decursu, quippe qui in diversis hominibus varius inveniri potest.

Iam symptomata singulorum stadiorum secundum ordinem, quo semper fere incedere solent, describere conabar. Si non semper eandem, quam nunc narraturus sum, morbi observes historiam, causam invenies vel in alius cuiusdam morbi complicatione, vel in singulari tui aegroti constitutione. Unusquisque medicus, ratione et doctrina non plane destitutus, in singulo quoque casu morbum, ut ego descripsi, cognoscet; nec difficulter fortuita a necessariis morbi symptomatibus distinguet et peculiari deni-

que aegroti affectioni aptam curandi methodum eliget.

Symptomata: Primi anni symptomata cernuntur in caeruleis et crassis maculis, vel in planis sine dolore tuberibus, quae in facie, mento, lateribus, extremitatibus, praecipue in radiali articuli carpi latere, nullis praecedentibus prodromis, proveniunt. Cuius exanthematis eruptio nullum sequitur certum ordinem; sed ubi in uno aegroto hunc modo dictum tenet ordinem, in altero plane alium habet. Interdum prioribus annis facies omnino libera relinquitur, maculis in articulis modo pedetentim erumpentibus, sensimque numero et ambitu crescentibus. Fit etiam, ut in hoc stadio febris accedat vel remittens vel intermittens, quae saepius autem deest. Praeterea aegroti huius stadii neque de doloribus, neque de virium prostratione queruntur.

Secundo anno et numero et ambitu maculae augentur. Latius emanantes fuscum fere et nigrum accipiunt colorem. Plerum-

que statim ab initio extremitates inferiores creberrimis maculis obsitae sunt. Procedente vero tempore nullus totius corporis locus purus relinquitur, modo superficie volari manus et digitorum, fovea articuli cubiti, fovea axillari, poplitea, natibusque exceptis. In summo quoque exanthematis gradu periculoque semper tamen illarum partium cutis integram suam naturam retinet. Plerumque etiam, nec tamen semper, pars capillata capitis pura est. Ad hanc morbi periodum usque maculae doloribus vacant, aegroti vero inertia et interdum linguae et oris raucitate laborant.

Tertio anno maculae efficiunt pruritum et ardorem, cum formicarum morsibus ab aegrotis comparatos. Exanthema crescens totum corpus obsidet, nec macularum amplius retinet formam, sed sensim in tumores planos abit, aliis nullum, aliis acerbissimum atque intolerabilem pruritum efficientes. In corporis superficie hinc et illinc quasi im-

pressiones [7]) fiunt, facies intumescit et solitos vultus perdit, omnis habitus aegroti mutatur et rarissime tantum integer remanet. Glandulae (conglobatae) lymphaticae intumescunt et sub finem huius periodi magna internorum organorum imbecillitas viriumque absumtio animadvertitur.

Accedunt cum quarto anno graves membrorum, praecipue articulorum, dolores. Somnus et ciborum appetitus, qui inde ab initio morbi ad hoc stadium usque integri erant servati, nunc satis imminuuntur, saepius plane interimuntur. Hoc quoque tempore magis magisque vires conteruntur. Maculae et iam completi tumores in squamosos, versicolores et asperos nodos transeunt, totius corporis integumenta communia aspera et squamosa durescunt, et colorem fusco-rubrum assumunt. Glandulae iacentes sub cute faciei, nasi, extremitatum et sub lingua scirrhose indurescunt.

---

7) *Falk*, l. c. p. 176.

Quinto anno tumores erumpere incipiunt; et in pedibus praecipue maligna ulcera fiunt, foetidam saniem emittentia. Tumores exulcerati crustam squamosam, foedam et tetram efficiunt, diutius quam in ullo alio exanthemate remanentem, quae interdum hic vel illic exsiccata molesto cum pruritu decidit. Recens vero cutis, quae omnino sana videtur, gravem adfert uredinem, quam nisi vel propriis vel aliorum rationibus commoti aegroti quiete patiuntur, sed frictionibus depellere conantur; nova hoc irritamento ulcera saepius multo peiora producuntur. Sed haud raro quoque producuntur, quantumvis aegrotus sibi temperet, neque ullam admittat frictionem; vel in novo quoque loco nova oriuntur ulcera. Si immatura adhuc crusta frictione, vel ictu, aliove casu detrahitur, statim pessima atque impura ulcera, ad intima ossa penetrantia, nascuntur. Quales casus digitis manuum et pedum infestissimi sunt; multa enim extant exempla totarum phalangum ita perditarum. Ulcera vermibus esse inquina-

ta [8]) multis observationibus cognitum est; quod quidem pro sordida vivendi ratione illorum hominum non est, quod mireris. Nam levissimae ambustiones, vulnera et ulcera per se minime periculosa, crassis pannis laneis, quibus agricolarum russicorum uterque sexus pedes circumvallare solet, hisque vel nunquam vel rarissime tantum lotis, caeteraque corporis maxima negligentia, tempore praesertim aestivo, in magna et profunda ulcera degenerant, interdum tam perniciosa et corrodentia, ut omnem dimidii cruris vel surae cutem consumant. Quibus exulcerationibus quum rusticus incultus neque linteum carptum imponat, neque alia lintea circumvolvat, sed ad summum folia tussilaginis farfarae, arctii lappae, rumicis acuti, aliaque, caloris mitigandi causa, adhibeat; necesse est, ut frictione perpetua pannorum laneorum, vulnera suppurantia tangentium, malum in dies augeatur, latius emanans pernicie

8) *Murray*, de vermibus in lepra obviis et de lumbricorum setis. (c. fig.) Goettingae, 1769. 8.

increscente multos per annos duret et aestatis denique tempore propter intensum illarum regionum calorem et innumeras insectorum turbas, omnibus fere ulceribus magna vermium vis accedat. Aestatis tempore vermes quoque inveniuntur in hominibus, pure ex auribus profluente laborantibus; nec non in tinea capitis scabieque maligna, praecipue vero in officinis, lanae ducendae et in pannos convertendae inservientibus, aliisque huiuscemodi locis, ubi magna corporis colendi negligentia et remediorum abusus illa mala ad summum periculi gradum adducunt. Arsenicum album, hydrargyrum corrosivum et rubrum oxydatum, aliaque plura eiusmodi vulgaria sunt remedia, quae, negligente politia, in quoque pago nundinarum tempore palam emi vendique solent.

Sexto denique anno malum ad interiora nobilioraque organa penetrat. Malae, labia, palatum et lingua impuris ulceribus obtecta corroduntur. Cavitas nasi, oris superficies interna, fauces adeo et trachea exulcerantur.

Ulceribus nares occludentibus respiratio aggravatur. Interdum huius ultimae periodi aegris capilli decidunt, pruritusque superciliorum adest. Nonnullis quoque unguium manus pedisque forma praeter naturam mutatur. Quibus ortis symptomatibus ea propter morbus mortem affert, quod tunc temporis ulcera iam interiora et ad conservandam vitam necessaria organa corripuerunt.

Annotationes universales: Multi aegroti, teterrimo hoc morbo laborantes, in ultimo adhuc mali stadio virium aliquam retinent partem.

Plurimi integro ciborum gaudent appetitu, quamvis alios iam in medio morbo deficiat.

Adesse solet alvi excretio dura, crebris ructibus et flatibus comitata; quae quidem posteriora symptomata ad morbi naturam minus debent referri, quippe quae ceparum, raphanorum et armoraciarum solito usu producuntur.

Crescentibus morbi symptomatibus augentur quoque dolores magnopere, quamquam interdum tolerabiles maneant.

Urinae excretio semper sine doloribus. Urina ipsa rubra copiosum habet sedimentum.

In aliis cutis exhalatio libera, in aliis impedita. Multorum denique transpiratio odorem habet cadaverosum et hircinum.

Ceterae corporis functiones ad ultimam morbi periodum integrae.

Nonnulli laborant cephalalgia, nariumque haemorrhagia, quae quidem non crisis habenda est, sed sanguinis corrupti et scorbuti, iam aegrotum aggressi, signum.

Aliis accedunt artuum dolores, praecipue aëris conditione et coeli tempestate sese mutante.

Aliis os siccum, anima foetida, tussis sicca et vox rauca.

Pulsus plerumque mollis et celer, praecipue vespertinis horis et prima nocte. Sanguis in prioribus morbi stadiis detractus colore est rubro, floridiori et crassus [9]).

Rarissime hectica febris observatur.

---

9) *Pallas*, l. c. p. 415.

Crises. Verae huius morbi crises nunquam observatae sunt. Praeterea malum morbus localis esse et per totum decursum manere videtur; nisi vero aliis complicetur morbis in universum corpus agentibus, quod in ultimo demum stadio accidit.

Discrimen inter morbum crimensem et alios. Similis est lepra taurica, ut iam supra commemoratum, leprae norvegicae et morbo cayennensi. Sed ne iusto simus longiores, nec transgrediamur huius libelli fines, ad eos provocamus scriptores, qui de morbis hisce explanatius disseruere. De lepra norvegica (*Radesyge*, *Slemsygen*, *Stygsygen*, *Spedalskhed; Morbus atrox s. foedus, s. nosocomius; nordischer Aussatz, Salzfluſs*) Arbo [10]), Büchner [11]), Hempel [12]),

---

10) Afhandling om Radesygen eller Saltflod. Kiovenhavn, 1792.

11) *Nachricht von der Spedalskhed im Bergenstift. Bergen*, 1786.

12) *Nachricht von der Spedalskhed im Bergenstifte. Rendsburg*, 1790.

Hensler [13]), Mangor [14]), Mühlert [15]), Munk [16]), Pfefferkorn [17]) et Vovgt [18]). Et de morbo cayennensi (*Morbus ruber*, *Mal rouge de Cayenne, Cayennischer Aussatz*) Bajon [19]), Forster [20]), Sprengel [21]).

Quae quidem enarratio leprae tauricae omnia continet symptomata eorumque consuetum ordinem, quo in plerisque aegrotis

---

13) *Vom abendländischen Aussatze im Mittelalter, nebst einigen Beiträgen zur Kenntniss und Geschichte des Aussatzes. Hamburg*, 1790.

14) Unterretning om Radesygens Kiendelege, Aarsager og Helbredesce. Kiovenhavn, 1793.

15) Bitrag til oplysning om Radesygen natur. Kiovenhavn, 1799.

16) Vid. Tode *medic. chirurg. Journal. V. Bd. 1. St. p. 62.*

17) *Ueber die norwegische Radesyge und Spedalskhed. Altona*, 1797.

18) Observationes in exanthema arcticum, vulgo *Radesyge* dictum. Gryphiae, 1811.

19) Histoire de Cayenne.

20) Observations made during a voyage round the World, p. 485.

21) *Handbuch der Pathologie.* III. Voll. Halle, 1797. — III. p. 520.

deinceps sequentia animadvertuntur. Sed ut in plerisque accidit morbis, ita et hic. Nam in singulis aegrotis vel non omnia illa symptomata adsunt, vel varius est periculi gradus pro aliorum morborum complicatione et pro corporis constitutione. Et si respicias decursum, modo citius modo tardius incedunt symptomata, pro robore vel imbecillitate corporis aegroti. Fit quoque ut symptomata ulteriorum periodorum iam ab initio existant morbi et vice versa symptomata priorum stadiorum; quod etiam pendet a morbi complicatione.

Quae quidem omnia medendi rationem non mutant. Symptomata enim semper eadem modo longioribus modo brevioribus temporis spatiis continentur.

Complicationes: Praecipui morbi lepram tauricam comitantes sunt:

1) Impetiginis species, quae iam ab initio una cum caeruleis maculis existit.

2) Psora sicca, saepe morbum crimensem

antecedens et tempore insequente mox evanescens, mox rediens.

3) Scorbutus; quae quidem complicatio saepissime animadvertitur. Vehemens affectio scorbutica oris, maculae rubrae scorbuticae et extremitatum dolores non inanem praebent coniecturam, lepram tauricam fortasse nihil esse aliud, nisi summum scorbuti gradum.

4) Haemorrhagiae, quae saepius morbum ipsum antecedunt, e. g. varices, haemorrhoides, haemoptysis, haemorrhagia narium etc. procedente tempore vel silent, vel manent, vel periodice evanescunt revertunturque.

5) Rheumatismus, quem pro tempestatis vicibus augeri et removeri supra iam diximus.

6) Febres intermittentes regulares et irregulares, quae inepte curatae obstructiones abdominales relinquunt.

7) Febris hectica, quae raro tantum in ma-

lignis morbi Crimensis formis et ultima periodo accedit.

8) Tussis, asthma et aggravata respiratio, quae omnia solent nasci materia morbi in pulmones coniecta, quemque statum nares clausae adaugent.

9) Vermes intestinales omnium generum haud minus crebro hunc morbum concomitari solent.

10) Vermes in vulneribus profundis, ulceribus et crustis inventi, non ad morbi ipsius vim pertinent, sed phaenomenon sunt fortuitum, operam chirurgicam expostulans.

Quorum phaenomenorum hic enumeratorum in multis aegrotis pleraque, in aliis plurima concurrunt; quo vero plura, hoc fere maius inde prodit periculum, et hoc tristior fere exitus morbi sequatur necesse est.

Causae: Praecipuae ad hunc morbum praedisponentes causae sunt misera noxiaque diaeta; pisces, consuetum illarum regionum nutrimentum, multaque alia nutrimenta cruda

salsaque, inter quae praesertim caro porcina et vervecina mensibus aestivis continuo consumuntur ab agrestibus. Nam cum illic nulla sit carnis venditio publica, sua quaeque familia pecora mactat, e. g. sues, porcellos, verveces, capras, caprosque et aves, aliaque; quae omnia ea causa aptius in usum revocantur, quam grandiora animalia domestica, ut boves, vaccae etc. quia horum nimia carnis quantitas non satis diu a calore aestivo potest defendi, quin in putredinem abeat.

Aliae huius morbi sunt causae penuria ciborum vegetabilium, abstinentia a potulentis spirituosis [22]), a vino adusto et cerevisia, et rara corporis exercitatio. Deinde magnae et multae sordes, immundaque vestimenta lanea, per hyemem et aestatem usitatissima, nec satis cum puris commutata. Domicilia humida, in quorum imo conclavi plures familiae habitant, accedente adhuc omni animalium domesticorum grege, constante e vaccis, vitu-

22) *Gmelin* l. c.

lis, suibus, porcellis, ovibus, capris, gallinis, anatibus, anseribus, aliisque; ita, ut conclave, cubiculum, culina, cella et stabulum uno eodemque pariete sint conclusa. Satis praeterea notum est, agricolarum russicorum fornaces nulla habere fumaria, fumumque crassum in intimam domum retropelli et per fenestras aliasque aperturas efferri; quo fit, ut homines talia domicilia cum crassa fuligine obtecta incolentes, praesertim hyemali tempore tanquam fumigati videantur, qui fumus quam maxime aegrotos hoc exanthemate laborantes turbat transpirationemque cutaneam impedit. Denique materia glutinosa et acris, sedem habens in ipsa cute, non vero in panniculo adiposo [23]) et universalis sanguinis humorumque secretorum perversitas in causis enumeranda sunt.

Prognosis: Haec quidem eo pejor est, quo inveteratius est malum, quo plures iam invasit partes, quoque malignius et vel per se vel aliis morbis complicatis est.

---

23) *Güldenstädt*, l. c.

Priora stadia, periti medici medela, apta diaeta, ceteraeque idoneae curationes et tractationes, semper fere certissimam praebent spem salutis. Modo in ultimo stadio, ubi morbus, omnibus humoribus corruptis, iam interiora et nobiliora organa est aggressus, rarissima aegroti conservatio et exitus fere semper funestus.

Saepe etiam recidivus morbus observatur, quod quidem tum fit, cum vel curatio medica non plane est absoluta, vel accedentes morbi neglecti sunt, vel pro aliis habiti, vel a reconvalescentibus gravia diaetae vitia sunt commissa.

Medela: Varius est modus medendi pro natura et constitutione corporis aegroti et pro aliis morbis complicatis; qui quidem, ubi tempus non urget, tollendi sunt prius quam morbus ipse; contra vero, ubi nulla temporis iactura admittenda est, utriusque indicationis remedia coniungenda sunt.

Primum omnium curandum est, ut primae viae purae sint, quarum cruditates semper

adesse solent et morbem adaugere. Quem in finem eligenda sunt remedia leniter resolventia, quorum usus aliquamdiu potest continuari; in quibus iterum primum tenent locum resolventia evacuantia acida, e. g. tartarus depuratus, tamarindi, roob sambuci etc. coniungenda cum maiori minorive dosi tartari stibiati. Hisce addantur procedente tempore remedia, quae ad tollendas complicationes valent. Impetigo e. g. ubi simul adest, dentur antimonialia; ubi psora, sulphur pro interno et externo usu ac reliqua antipsorica remedia; ubi scorbutus, omnia antiscorbutica medicamina, et sic porro.

Quod si vero medicus relationem causalem symptomatum non statim perspicit, omnia ea inserviunt remedia, quae pro singulari effectu, diaphoretica sunt, diuretica, resolventia et involventia, quorumque utilitas facile ex illis effectibus potest derivari, nulla specifica expositione admissa.

Paucissimus est in illis regionibus, ut omnino in latissimo russico imperio, nume-

rus medicorum peritorum et philosophica eruditione instructorum. Peritiores vero medici multis ex causis, quas hic exponere non est locus, praeferunt vitam degere potius in metropoli utraque totius regni, quam in provinciarum vel singulorum imperii circulorum oppidis. Et quamvis sint, qui periti et satis docti medici in remotioribus Russiae provinciis vivant, tamen exiguus tantum eorum numerus et intra paucorum modo milliariorum spatium conclusa est eorum efficacia.

Praeterea si bonus medicus illorum hominum callet linguam, satis gnarus est morum nationis, simulque scit populi fiduciam sibi conciliare; idem ille quoque innumera ibidem conferet in homines beneficia et, ut ita dicam, per medicinae et virtutis opera quasi deum inter homines sese praestabit. Agrestium illorum hominum natura, nondum corrupta, nullis medicamentis adsuevit. Quo fit, ut medicamenta, non sine bona ratione talibus aegrotis data, optimos habeant et maxime speratos effectus, ita ut interdum mirum

adeo nobis videatur. Sed ad singula transeundum est remedia.

Antimonialia: Haec semper bono cum successu praebentur aegroto, tam in plena, ut sint evacuantia, quam in refracta dosi, ut digestiva, diuretica et diaphoretica. Inprimis vero ex hac remediorum classe adhibenda sunt sulphur antimonii auratum et tartarus antimoniatus.

Terra ponderosa salita: Hoc notissimum cuique fere est remedium, his recentioribus temporibus commendatum [24]), quod et resolvendo et stimulando agit, et praecipuum se nobis sistit anthelminthicum.

Arsenicum: Probatissimum est hoc remedium [25]), summa iniuria a multis quidem

---

24) *Althof*, diss. de terra ponderosa salita. Gottingae, 1795. — *Hufeland*, *vollständige Darstellung der Kräfte und Anwendung der salzsauren Schwer erde in Krankheiten. Berlin*, 1794.

25) *Matius*, de elephantiasi arsenico curata. Regiomonti, 1803. — *Usteri*, *Repertorium der medicinischen Litteratur*. 1791. p. 149.

vituperatum, semper tamen medici votis obtemperans, nec unquam, si accurate ac diligenter observaveris doses, ne imbecillioribus quidem corporibus noxium. Dosis est pars decima sexta grani unius, bis vel ter per diem; quà quidem ratione maxima cum securitate eo utimur, secundum FOWLERI praeceptum.

Acida mineralia: Haec praecipue antiscorbutice agunt. Acidum sulphuricum [26]), acidum nitricum [27]) et acidum muriaticum, vel solum quodque, vel cum remediis antiscorbuticis coniunctum, e. g. cum spiritu cochleariae [28]).

Camphora: Haec effectu diaphoretico et diuretico sese commendat, nulla praeterea specifica virtute gaudens. Si externis adhibeas partibus, tanquam bonum sese exhibet remedium purificans.

---

26) *Thilenius, medicinische und chirurgische Bemerkungen. Frankfurt a. M.* 1789. p. 230.

27) *Chisholm* in *Duncan's* annals of medicine for the year 1800. V. Bd. Sect. 2.

28) *Mangor,* l. c.

Potassa pura: Interne resolvens, externe purificans est remedium [29]), semper in solutione adhibendum.

Hepar sulphuris: Huius cum interna, propter actionem diaphoreticam; tum externa, in lotionis vel balnei forma, applicatio est commendanda.

Remedia amara: In universali virium prostratione, cum complicato insuper febrium intermittentium morbo, maximam utilitatem afferunt remedia amara. Cortex peruvianus [30]), hippocastani, salicis etc. radix gentianae, polygalae etc., lignum quassiae, herba trifolii fibrini, aliaque. In quibus autem adhibendis semper curabis, ut alvus sit libera. Extracta amara cum salibus mediis haud inepte componuntur.

Haud raro sola remedia antiscorbutica valent ad morbum compescendum. Magni emolumenti est continuus usus decocti vel

---

29) *Willan*, l. c.

30) *Hillary*, l. c.

potius infusi malti [31]), decocti turionum pini, ligni guajaci [32]), ligni sassafras, stipitum dulcamarae [33]), radicis rubiae tinctorum, saponariae, sarsaeparillae, caricis arenariae, lapathi acuti, bardanaeque, herbae iaceae, farfarae, baccarum iuniperi etc. Nec non lactis [34]) et seri lactis [35]) usus; deinde succi herbarum expressi e. g. cochleariae [36]), fumariae, cichorii, trifolii fibrini, rumicis acetosae, oxalidum etc. Praecipue acetaria ex herbis antiscorbuticis confecta, et duo in omni natione russica vulgares cibi, olus acidum (кислая капуста) crudum et cucume-

---

31) ℞. Malti hordeacei ℔j. infundatur in aquae ebullientis ℔iij. ad ℔jv. Mixta bene agitentur et per aliquot horas tecta reponantur, colenturque. D. Sign. Per diem sumendum.

32) *Sennert*, Lib. V. P. I. p. 28.

33) *Crichton* apud *Willan*, l. c.

34) *Güldenstädt*, l. c.

35) *Rhazes* laudat eum.

36) *Marcellus* de medicamentis c. 9. — *Willan*. l. c. p. 109.

res tum recentes, tum saliti, tum aceto impositi, tum denique succus eorum expressus vescendus.

In regionibus fluminum Jaik et Terek, caspiique maris, magnus est *Anabaseos aphyllae* tamquam remedii specifici rumor. Qua vero laude nullo modo dignum est hoc remedium, propterea quod semper absque prospero eventu adhibeatur. Ad summum salium causa, quae ei insunt, purgans virtus laudari possit, quamvis, ut hunc consequamur finem, nobis multo fortiora praesto sint remedia.

Cantharides 37) et *Helleborus* 38) remedia a nonnullis commendata, tanquam inutilia aliis multo securioribus cedunt. Illae enim propter universalem diureticorum indicationem in usum vocatae, iusto acrius agunt et cum summa quamvis adhibita diligentia facile mictum cruentum aliave per-

---

37) *Mead* cantharidum laudat usum.

38) *Oribasius*, medicin. collectan. L.VII. et VIII.

niciosa phaenomena adducunt; hic vero nimiae acritatis causa reponendus, eoque facilius, quo maior aliorum huiuscemodi remediorum nobis est abundantia. Solum fortasse extractum licet adhibere [39]). Equidem vero nunquam in hunc finem hoc remedio usus quicquam de eius efficacia dicere ausim.

Cicutae [40]) usus tam internus, quam externus, quamquam laudatus, rarissime tamen approbatus. Pari modo commendatum est decoctum ledi palustris [41]), quod vero aeque inutile est.

Mercurialia: Quamquam haec mul-

---

39) *Haller*, collectio disputationum practicarum ad morborum historiam et curationem. VII. Voll. Lausannae, 1757-1760. — VI. p. 83.

40) *Quarin*, tentamen de cicuta. Vindobonae, 1761. c. 9. et 10.

41) *Linné*, diss. de ledo palustri. Upsaliae, 1775. — *Odhelius*, in actis suecicis. Vol. XXXIV. et XXXIX. — Amoenit. academ. Vol. VIII. p. 285. — *Neue Abhandl. d. schwed. Academie.* Vol. IV.

tis [42]) placuerunt, tamen plerumque noxia sunt. Necessario enim sequitur salivatio, adeoque materia morbosa convertitur in os, eiusque proximas partes; praeterea nimia iam adest humorum dissolutio, quia lepra taurica, ut iam supra commemoravi, semper maiori minorive gradu scorbuticum habet characterem.

Omnino hic videtur esse locus, cui nonnulla inseramus verba de errore multorum, quem unus ab altero temere traditum divulgat: „in Russia tam crebram esse luem veneream, ut saepius totos vicos, imo totas plagas vehementissimis huius morbi formis infectas reperias. "

Sed vere et ingenue non solum testor, hanc opinionem plane falsam esse, sed contra quoque audeo affirmare, in nullo regno rariorem inveniri syphilitidem, quam in russico; eiusque, sicubi reperiatur, characterem et symptomata multo esse mitiora, quam in ma-

---

42) *Falconer*, l. c. p. 375. — *Hillary*, l. c. p. 329. — *Pears*, London medical review and magazin. Vol. VI. p. 64.

ioribus aliorum regnorum urbibus, quarum nosocomia multa et quotidiana praebent exempla.

Apud Russos enim quum nulla adsit difficultas quominus obsequantur appetitui naturali, iuventus quoque illi malo non est obnoxia; et si qua syphilitica accidit infectio, levis est. Latius explanare de hac re sermonem extra consilium huius libelli esset. Id solum adhuc et quasi in transcursu moneo, illud vitium, obscure serpens atque in omnibus fere aliarum civitatum maioribus lyceis et institutis pro educanda iuventute latens, manustuprationem dico, nunquam fere apud russicos iuvenes inveniri, ex iisdem supra dictis causis. Pari modo propter egregie instituta infantum expositorum hospitia et orphanotrophea, in Russia infanticidium est crimen inauditum.

Duodecim equidem annos in imperio russico commoratus, non solum per dimidiam huius temporis partem in utraque urbe capitali vixi, omniumque ibidem egregiorum no-

socomiorum aliorumque institutorum publicorum, cuiuscunque generis, cognovi rationem; sed etiam in multis itineribus per quatuordecim imperii russici provincias, tum europaeas tum asiaticas, factis creberrimas habui occasiones instituendarum observationum cum practico-medicarum tum historico-naturalium: quibus omnibus confirmatur sententia mea supra allata.

Versatus equidem inde ab anno 1811 in officio et munere Illustrissimi Comitis Alexii Cyrillidis a Rasumowsky, eruditionis publicae in imperio russico ministro, in cuius magnis praediis, sitis in duabus imperii provinciis *Pensa* et *Saratow*, proximos abhinc annos peregi, ibidemque in quadraginta et amplius pagis viginti quinque millia hominum tanquam protomedicus curae meae habui concreditos. In duobus ibidem nosocomiis, a reliqua mea satis frequenti praxi medica si discesseris, in circulis quoque *Tschembar* et *Kerensk*, ubi deficientium publicorum medicorum vices mihi erant traditae,

data mihi erat occasio, curam habendi quotannis quinque ad sex millium cuiusque generis aegrotorum, in quibus vix viginti fuere syphilitici, quem numerum, si conferas cum eo aliarum civitatum, haud dubie minimum dixeris. Et hi pauci raro erant agrestes, sed plerumque nobilioris populorum classis homines (люди дворовые). Quae omnia libelli diurni (ephemerides), quos de morbis curandis in usum meum scripsi, vera esse testabuntur.

Praeterea nemo infitias ibit, magnum illum pseudo-medicorum numerum, qui in rure et in ipsis oppidis rem suam habent, permultorum miserorum aegrotorum mederi morbis syphiliticis, quamquam plane aliis morbis laborantium. E. g. levissimam anginam, quae paucis horis cuique perito medico gargarismatibus utenti cessisset, carnifices illi (hoc dignum ipsorum nomen) vel ex pessima ignorantia, vel ex lucro, vel adeo malitia commoti, curant ita, ut multos per menses crudelissima ratione excrucietur miser aegro-

tus et mutilatus denique sit discessurus, nisi sors fausta eum servaverit. Dentium et uvulae iactura, ossa nasalia destructa, artus incurvati, asthma et digestio in omnem vitam pessumdata etc., quorum omnium conspectum praebent viventium exempla, non syphilitidis, sed illorum medicastrorum indomitum furorem testantur. Quo certe factum est, ut Russia in turpem illum inciderit rumorem.

In interioribus Russiae latissimae provinciis, ubi iam supra magnam esse peritorum medicorum penuriam diximus, haud exiguus idiotarum numerus Hygeae sese sacerdotes creat et, ut fit, multo maioris a plebe existimatur, quam optimus quisque medicus doctrina et peritia eruditus. Cui, gratis quoque operam praebenti, tamen illos pseudo-medicos praefert rusticus, magnam insuper pecuniae vim impendens. Apte igitur huc refertur illud Ovidianum:

Fingit se medicum quivis idiota, sacerdos,
Iudaeus, monachus, histrio, rasor, anus,

Miles, mercator, cerdo, nutrix et arator,
Vult medicas vanus quivis habere manus!

Multa leviora mala, artuum doloribus, seu similibus sese prodentia symptomatibus, ab istis pseudo-medicis syphilitica enunciantur, eademque via et ratione curantur. Qualia sunt praecipue angina, rheumatismus, arthritis, scorbutus, scabies, febris adeo intermittens larvata, et sic porro.

Suffumigatio cinnabarina apud Russos usitatissima est, a qua praecipue plebs omnium morborum medelam exspectat. Subtiliorem medicamina adhibendi methodum, qua doses vigesimae partis grani unius ad quartam usque dantur, isti homines medici plane ignorantes subtiliores sese iam putant, cum ordinaverint scrupulum vel semidrachmam. Plerumque vero ne his quidem contenti sunt dosibus, haud immemores illius proverbii, quod „*multa efficere quoque multa et superflua non nocere*“ docet. Quae omnia aeque de internis ac de externis eorum valent remediis.

Multi istorum medicorum in domiciliis suis apparatum habent peculiarem pro ipsorum desperata medendi methodo instructum. Multi autem in hunc finem balneis vaporariis usitatis utuntur, in quibus aegrotorum haecce est tractatio.

Detractis omnibus vestibus, corpus nudum maximo sudatorii, hoc consilio intense calefacti, calori exponitur. Quam primum omne corpus sudore diffluit et colore coctum aequiparat cancrum, iussusque aegrotus, linteo panno magno obtectus, ne amittatur quicquam effectus, consideat supra vas candentibus impletum carbonibus; ecce incipit suffitus terribilis cinnabaris [43]), cuius complures drachmas vel solas, vel variis herbis admistas, e. g. hyoscyamo, aliisque, carbonibus superiniiciunt. Mercurii magna quantitas a poris, intenso calore apertis, sedu-

---

43) Vulgo nominatur lapis ruber (Красный Камень) saepe tamen nomine vocatur cinnabaris (Киноварь).

loque resorbentibus recepta vehementem producit salivationem, quae interdum, iteratis cinnabarinis suffitionibus, vel nimio hydrargyri corrosivi, aliorumque mercurialium interno usu, plures per hebdomades continuatur.

Maiori etiam cruciatui is obnoxius est, qui se totum et curationi talis medicastri absolute submisit. Includitur infelix plures per horas, imo per dies, in parvum conclave (Сальашня), cuius in suprema parte sola minimaque conspicitur fenestella, aegroto nullo modo aperienda. Quo facto fornaci immensa ignis vis immittitur. Simul aegrotus rara paucaque accipit nutrimenta, potusque denegatur omnis, excepta recreatione cardiaca e hydrargyro corrosivo et cremato communi. Tales aegrotos non furentes fieri mirandum est: nam nullae preces nullaeque obsecrationes cruciatores illos movent, neque ulla vis cellam tormentuosam prius aperit, quam tempus curationis pecuniae praeterlapsum est.

Miseri, quos in hanc fatalem curationem detrusit sors, nimiam solent luere poenam temeritatis, qua fidem istis habuerunt medicis. Vehementissima salivatio, interdum digestio in omne tempus laesa, iactura dentium, uvulae et nasi, foetor oris, asthma, colica, tabes, amentia, nec raro subita anxiaque mors horribilem illam tractationem sequuntur.

In thermis publicis sudatoriis russicis, quibus promiscue omnis aetatis et sexus homines utuntur, fieri solet, ut in medio calore et sudore aufugiant, hyemali aeque atque aestivo tempore, ad flumen, cuius causa sudatorium quam proxime est aedificatum, nudaque iniiciant corpora in frigidas undas, seu circumvolvant per nives, deinde recurrant in aedes, eamque voluptatem, quotiescunque lubet, repetant.

Quae vivendi ratio duris illorum hominum corporibus, iam a teneris sic adsuetis, quibus unum saltem per hebdomadem balneum necessarium est, nil nocet, contra vero

indurat ad ferendam quamcunque tempestatem. Sed exempla mihi quoque nota sunt aegrotorum, consueto more e vaporario cinnabarino in nivem aut fluvium iniectorum; quorum horrifica inde mors secuta est.

Quisque peregrinorum in imperio russico habitans certe institutiones politiae medicae huius regni egregias confitebitur. Eo magis igitur sperandum, fore ut exsecutores illarum institutionum, praecipue in oppidis et pagis, salutem civium diligentius curantes maxima severitate illos prohibeant abusus, quibus quotannis multorum civium sanitas infringitur, ita, ut suae quisque proli in plures noceat generationes.

Primum omnium igitur petulans ac publica in tabernis atque officinis venditio cinnabaris (Киноварь), calomelanos (Сладкая ртуть), hydrargyri rubri (Красная ртуть), arsenici (Мышькъ), aliorumque, sicut quoque vegetabilium heroicorum, drasticorum, severissime interdicatur, hominesque, nullo quamvis curandi privilegio praediti, tamen

imprudenter medicinam exercentes, quam maxima severitate puniantur.

Sed redeo ad propositum. Lector benevole sermonem hunc accipiat rogo, quem hac de causa, a tramite digressus, paulo institui diductiorem, quod et in illis regionibus, ubi lepra taurica dominatur, in ipso hoc morbo curando hydrargyrum adhibetur, quod non solum nil iuvat, sed summum insuper malignitatis gradum adducit.

Remedia externa: In iis regionibus, ubi maximus est morbi Crimensis furor, praecipuum remedium laudatur lac equinum tepidum [44]) in balneis saepe iteratis adhibitum. Sed quae huic remedio cunque insint virtutes, tamen pretiosius est, quam quo multi possint uti.

Multo efficaciores, aptiores, imo fere specifici sunt saluberrimi Caucasi fontes, inde a nonnullis demum annis maxima hominum frequentia ac laude ornati, praeterea

---

44) *Falk*, l. c.

proxime illis regionibus adiacentes. Usui interno fontes aciduli (*Säuerlinge*), externo fontes sulphurici calidi (*Schwefelquellen*) inserviunt.

Et usus quoque balnei marini, tum in ipso mari, tum in aqua e mari sumta et in domicilio praeparata, optimum adfert effectum. Quandoquidem aqua marina etiam propinquior est, quam fontes Caucasi, incolis regionum Astrachanensium, lepra chersonesa prae aliis laborantibus, egregium vel hinc collaudamus eius effectum [45]).

Deficientibus maritimis, adhibeantur balnea tepida saponacea et sulphurica [46]) balneaque ex malto frumentario, ex herbis resolventibus et aromaticis [47]) parata, omnia una cum internis coniuncta remediis, prohi-

45) *Russel*, de aquae marinae usu, p. 37.

46) *Falconer*, l. c. — *Willan*, l. c.

47) *Scultet*, armament. chirurg. obs. 97. p. 309.

bentibus iis, ne perniciosa metastasis intus vertatur.

Balneorum applicatio consilio meo nunquam non respondet. Urgente periculo, ceterisque deficientibus balneis, iam sola aqua tepida iuvat.

Praecipue vero necesse est, ut cutis munditiei aegrotus semper itemque linteorum et vestimentorum sit studiosus. Cuius rei magna multaque cura in illis regionibus non est superflua.

Haud minus iuvant frictiones cuti leniter applicatae. Necessaria exhalatio cutanea et urinae secretio remediis antimonialibus, supra iam commendatis, efficitur.

Vulneribus, ulceribus èt duris crustis chirurgia medebitur. Pro re nata tunc adhiberi possunt tepidi vapores, fomentationes, cataplasmata lenientia et emollientia, e. g. ex althaea, malva, semine lini etc. nec non linimenta, unguenta, axungia porcina, butyrum recens confectum, nec non cremor qui

acuit (Сметана), porro decoctum et unguentum nicotianae.

Laudantur etiam variae lotiones, e. g. lotio decocti veratri albi [48]), aluminis in aqua soluti, solutionis kali puri, solutionis salis ammoniaci, aquae calcis vivae, aquae phagedaenicae, hepatis sulphuris, et nonnunquam aquae saturninae.

Lotiones olei petrae et olei terebinthinae singulis aegrotis profuisse feruntur [49]).

Ulceribus nasi, palati et faucium penicillo obliniendum est mel rosatum et tinctura myrrhae.

Diaeta: Iusculum carnis et quivis cibus bene nutriens. Permultum prosunt cibi vegetabiles aciduli et antiscorbutici, tum cocti, tum crudi, quo pertinent etiam poma

---

48) ℞. Radicis veratri albi contusae ℥ij. coquantur cum aquae communis ℔iij ad colaturam ℔ij. d. sign. pro lavatione.

49) *Pallas*, l. c. p. 415.

recentia. Daucum sativum commendat ARETAEUS[50]).

Noxii sunt omnes cibi pingues, oleosi, tenaces, acres, salsi et aromatici, quorum alteri digestionem aggravant, alteri sanguinem fervefaciunt.

Atque haec fere sunt, quae mihi dicenda erant de morbi istius discrimine, indole et medela. Utinam vero pauca licet haec, sed serio et bona voluntate scripta, conferant aliquid ad rei medicae utilitatem et usum. Haud dubie sunt in iis nonnulla, quae aut penitius segregari, aut melius constitui, aut acrius examinari possint; quod, si quis alius, certe ego imprimis sentio. Quare rogo viros eruditos, ut commentationem hanc meam academicam ita et legant et diiudicent, ut a me conscripta et eorum lectioni et iudicio proposita est. Est vero con-

50) De causis et signis acutorum et diuturnorum morborum. c. 2.

scripta, non ad doctrinae ostentationem vanam, neque rerum novandarum cupidine dira; sed eo unice consilio, ut viris doctis, harum rerum peritis, studium meum et meos labores, in scientia medica addiscenda consumtos honeste et humane commendarem.

ERRATA.

pag. 4. lin. 14. loco conabar leg. conabor.
pag. 21. lin. 1. — morbem — morbum.